

עורכים: עוזי רבי, טלי טוני מרקו

כרך 11, גיליון מס' 9, 5 בספטמבר 2021

נפילת אפגניסטן לידי הטאלבאן – "תיאטרון האבסורד"

סמדר שאול*

ב-15 באוגוסט 2021 נפלה אפגניסטן לידי הטאלבאן לאחר שהנשיא המכהן, אשרף עיני אחמד זי, הודיע על עזיבתו את המדינה על מנת למנוע גלישה למלחמת אזרחים עקובה מדם. בכך הושלמה שרשרת הכיבושים הטריטוריאליים שהובילה הטאלבאן מאז אפריל האחרון, עת הכריז הנשיא ג'ו בידן כי ארצות הברית תעמוד בהתחייבותה להסגת כוחותיה מהמדינה עד ספטמבר 2021. ואולם, מה שנראה כתחילתו של עידן מאתגר של הקהילה הבינלאומית עם "האמירות האסלאמית של אפגניסטן" (כפי שהטאלבאן מכנים אותה) – שאינה מוותרת מחד גיסא על שאיפותיה האידיאולוגיות, ומאידך גיסא מאותתת על שאיפותיו לקבלת לגיטימציה ולכינון יחסים דיפלומטים – התברר עד מהרה כרע במיעוטו. זאת לנוכח כוחה המתעצם של שלוחת דאעש במדינה, היא דאעש ח'וראסאן. פעילי דאעש ניצלו את הכאוס שנוצר במדינה לביצוע מתקפת טרור בשדה התעופה בקאבול ב-26 באוגוסט, שגבתה חייהם של 170 איש, מתוכם 13 אמריקאים. השלוחה התחייבה להמשיך במתקפות נוספות ולהציב איום שעומד לא רק לפתחה של אפגניסטן, כי אם גם לפתחן של מדינות האזור והמערב, כפי שניתן ללמוד מרשת הקשרים שביססה השלוחה לאורך השנים באזור ומחוצה לו.

דאעש ח'וראסאן (ISIL-KP) הוקמה בינואר 2015 על בסיס פורשי תנועות הטאלבאן האפגנית והפקיסטנית וארגוני טרור נוספים, והתבססה כשלוחת דאעש במרחב אפגניסטן-פקיסטן (במקביל

---

* סמדר שאול היא עמיתת מחקר במרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון ואפריקה ודוקטורנטית בבית הספר להיסטוריה ע"ש צבי יעבץ באוניברסיטת תל אביב. במחקרה, היא בוחנת תהליכי התפשטות של אידיאולוגיה רדיקלית במרחב הגבול שבין אפגניסטן לפקיסטן בתקופת הפלישה הסובייטית לאפגניסטן.

לפעילות מחוז פקיסטן שהוקם במאי 2019 ופועל בעיקר בבלוצ'יסטן). לאורך השנים, דאעש ח'וראסאן ספגה תבוסות במאבק מול הצבא האפגני ומצד תנועת הטאלבאן היריבה, שביקשה להסיגה מאפגניסטן על רקע מאבקי שליטה ומחלוקות אידאולוגיות. בעיני דאעש ח'וראסאן, הטאלבאן היא תנועה בעלת שאיפות לאומיות גרידא.¹ חרף זאת, המשיכה השלוחה בצבירת נשק,² ובגיוס פעילים בתוך אפגניסטן ומחוצה לה, כולל מאוזבקיסטן, צ'צ'ניה, הודו, בנגלדש ומהקבוצה האויגורית הסינית, יחד עם חיזוק קשריה עם תאי טרור באזור ומחוצה לו, כולל באירופה.³ השלוחה, שמונה כיום בין 2,000 ל-3,000 פעילים, מבוססת טריטוריאלית במחוזות ננגרהאר וקונר, הסמוכים לגבול עם פקיסטן (ומהווים חלק משטח N2KL, שארצות הברית הגדירה כאזור שבו רמה גבוהה של פעילות טרור) שנחשבו בעבר למעוז מובהק של אל-קאעדה. זאת לצד נוכחות משמעותית בצפון ובצפון-מזרח המדינה בהם צמחה במקור. בשנים האחרונות, עם התגברות פעילות השלוחה באפגניסטן, בדגש על פעולות נגד מוסדות המדינה ונגד המיעוט השיעי, התבססה ההנחה שאפגניסטן צפויה להיות המוקד הבא של הח'יליפות האסלאמית (ISIS), לאחר עיראק וסוריה.⁴

עם השתלטות הטאלבאן על אפגניסטן ותהליך הסגת הכוחות המערביים מהמדינה ברכבת אווירית, התגבר האיום לפעולות ראויה מצד שלוחת דאעש, איום שהתממש ב-26 באוגוסט בפיגוע כפול שבוצע בכניסה לשדה התעופה בקאבול, כשזה היה מלא באנשי בטחון מערבים ובאזרחים אפגנים שביקשו לצאת מן המדינה. בתגובה לפיגוע, ארצות הברית חיסלה בעיר ננגרהאר באמצעות מזל"ט פעיל דאעש שהואשם באחריות לפיגועים. דאעש ח'וראסאן ממשיכה מצידה בניסיונותיה לגרוף הישגים, וב-29 באוגוסט סיכלו האמריקאים ניסיון פיגוע בקאבול במתווה של מכונית תופת שיוחס לה.⁵

קשה להעריך את המידה שבה האירועים עשויים לשחק לידי הטאלבאן, שלראשונה נאלצת להתמודד מול ארגון מיליציה, כשהיא בפוזיציה שלטונית, ולחוות על בשרה את האתגרים שסוג כזה של מאבק עשויים להטיל על הכוח המדינתי. ואולם, נראה כי חלק מהצלחתה למצב את עצמה כשחקנית לגיטימית במערכת הגאו-פוליטית האזורית, נובעת גם מתוך תקווה כי היא תצליח לבלום ייצוא של פעילות טרור משטח אפגניסטן. ואכן, בימים שלפני כיבוש קאבול ולאחריה, אותתו מספר

---

¹ Amira Jadoon and Andrew Mines, "[What is ISIS-K? Two terrorism experts on the group behind the deadly Kabul airport attack and its rivalry with the Taliban](#)", *The Conversation*, August 26, 2021, accessed on September 1, 2021.

² Kathy Gannon, "[Islamic State Expands Reach in Afghanistan, Threatening West](#)", *ABC News*, June 10, 2019, accessed on September 1, 2021.

³ Harriet Agerholm, "[Isis fighters in Afghanistan are communicating with UK terror cells, defence secretary Gavin Williamson says](#)", *Independent*, September 2, 2018, accessed on September 1, 2021.

⁴ Amira Jadoon, [Allied and Lethal: Islamic State Khorasan's Network and Organizational Capacity in Afghanistan and Pakistan](#), Combating Terrorism Center, December 2018.

⁵ "[U.S. Central Command statement on defensive strike in Kabul](#)", U.S. Central Command Public Affairs, August 29, 2021, accessed on September 1, 2021.

מדינות באזור על כוונתן להעמיק הקשרים עם התנועה, שהחלו להירקם כבר לפני מספר שנים. אלה כוללות את רוסיה, ששגרירה לאפגניסטן, דמיטרי זירנוב, נפגש עם נציגי הטאלבאן יומיים לאחר כיבוש קאבול,⁶ ונשיאה פוטין קרא ב-20 באוגוסט לקהילה הבינלאומית לקבל את המציאות באפגניסטן.⁷ אירועים אלה מתרחשים לאחר שבפגישה שערכו נציגי הטאלבאן במוסקבה בתחילת יולי, הם הצהירו כי לא יאיימו על רוסיה או על בנות בריתה הסטניות במרכז אסיה.⁸ קדמה לרוסיה סין הקומוניסטית, שיום לאחר כיבוש הבירה הצהירה כי היא מכבדת את זכותו של העם האפגני לקבוע באופן עצמאי את גורלו ומוכנה להמשיך ולהעמיק את היחסים הידידותיים והשיתופיים עם הטאלבאן.⁹ זאת לאחר שבפגישה שערכו נציגי הטאלבאן בסין בסוף יולי, הם התחייבו כי אפגניסטן לא תשמש בסיס לתכנון טרור נגד מדינה אחרת. ברקע, קיים חשש בסין מפני התססת המיעוט האויגורי במדינה לפעול למימוש תביעתו לאוטונומיה בשינגיאנג שבמערב סין,¹⁰ ומפני הפעילות של אויגורים באל-קאעדה ובשלוחת דאעש במדינה.¹¹

מדינה נוספת ששוקדת על בנייתו של מערך שתוף פעולה טקטי עם האמירות האסלאמית של אפגניסטן היא דווקא איראן השיעית, שחולקת גבול של 945 ק"מ עם אפגניסטן. בתחילת יולי נערכה באיראן פגישה בהשתתפות הטאלבאן ונציגי המשטר האפגני ובהובלת שר החוץ האיראני לשעבר, ג'ואד ז'ירף, שהובילה להבנות בין הצדדים.¹² לא בכדי, איראן נמנעה הפעם ממעורבות צבאית למען המיעוט השיעי באפגניסטן (כפי שפעלה בשנות ה-1390) ומהפעלת בריגדת "הפאטימיון" – המונה בין 20 ל-50 אלף פעילים שגייסה מקרב הפליטים האפגנים השיעים שחצו את הגבול לשטחה ומקרב בני המיעוט האזרי בתוך אפגניסטן, ומופעלת ככוח פרוקסי בסוריה ובתימן מאז 2012.¹⁴ ככלות הכל, אפגניסטן

⁶ Petr Kozlov and Anna Rynda, "[Afghan crisis: Russia plans for new era with Taliban rule](#)", *BBC*, August 21, 2021, accessed on September 1, 2021.

⁷ "[Vladimir Putin Says World Must Prevent 'Collapse' Of Afghanistan](#)", *NDTV*, August 20, 2021, accessed on September 1, 2021.

⁸ Vladimir Isachenkov, "[Taliban visit Moscow to say their wins don't threaten Russia](#)", *AP*, July 8, 2021, accessed on September 1, 2021.

⁹ "[China says ready for 'friendly relations' with Taliban after rout](#)", *France 24*, August 16, 2021, accessed on September 1, 2021.

¹⁰ Stephanie Findlay and Christian Shepherd, "[Taliban officials visit China to discuss security after US pulls out](#)", *Financial Times*, July 28, 2021, accessed on September 1, 2021.

¹¹ Mathieu Duchatel, "[China's Foreign Fighters Problem](#)", *War on the Rocks*, January 25, 2019, accessed on September 1, 2021.

¹² "[Afghan gov't delegation meets Taliban in Iran](#)", *AlJazeera*, July 8, 2021; Shelly Kittleson, "[Why Iran Will Welcome the Taliban Takeover in Afghanistan](#)", *FP*, August 18, 2021, accessed on September 1, 2021.

¹³ אחד המקרים הידועים הוא מעורבותה של איראן למען מאבק תושבי מזאר אלשריף, העיר שהיתה למעוז השיעי האחרון במדינה, עד לכיבושה בידי הטאלבאן ב-1998, שהוביל לטבח בכ-2000 תושבי המקום, ולרצח 8 פעילי כוח קדס וכתב איראני בקונסוליה האיראנית בעיר. ראו:

Jawad Syed, Edwina Pio, Tahir Kamran and Abbas Zaidi, *Faith-based violence and Deobandi militancy in Pakistan* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2016), p.494.

¹⁴ Lila Hassan, "[What Is the Fatemiyoun Brigade and Why Does It Make the Taliban Nervous?](#)", *Frontline*, July 20, 2021, accessed on September 1, 2021.

נטולת המוצא הימי, מייבאת מאיראן מוצרים שאינם נפט (כולל מוצרי דלק), בהיקף כולל של כ-2 מיליארד דולר בשנה, שמעמיד את אפגניסטן כיעד הייצוא העיקרי של איראן.¹⁵ בכך מייצרת איראן דריסת רגל ב"כיכר" של מרכז אסיה, כפי שנהוג לתאר את אפגניסטן.

נראה כי לצד הפערים האידיאולוגיים המובהקים שקיימים בין הטאלבאן לבין כל אחת מן המדינות הללו, הן חולקות אינטרסים אזוריים ובינלאומיים משותפים, הכוללים, בין היתר, עוינות משותפת למעצמה האמריקאית ושאיפה למנוע ממנה דריסת רגל עתידית באזור; חשש, מוצדק יש לומר, מצד המדינות מזרם בלתי פוסק של פליטים לשטחיהן; וכמובן חשש מפני ייצוא טרור מתוך אפגניסטן החוצה. כך, הופכות למעשה מדינות כמו רוסיה וסין ל"שומרות סף" טקטיות באזור מרכז אסיה שפועלות למניעת ייצוא של טרור לאזור, ובמידה מסוימת לעולם כולו.

ואולם, אירועי הימים האחרונים הובילו לכך שגם ארצות הברית, שימים אחדים קודם לכן עוד הייתה המומה מהנפילה המהירה של אפגניסטן לידי הטאלבאן, נאלצה להודות בשיתוף פעולה טקטי עם הטאלבאן. לדברי מפקד פיקוד מרכז של ארצות הברית, קנת' מקנוי, הכוחות האמריקאים פעלו בתיאום עם הטאלבאן מאז אמצע אוגוסט, שהחל במטרה לאפשר יציאה בטוחה של האזרחים האמריקאים מהמדינה והמשיך במאמץ משותף לזהות ולנטרל התקפות נוספות מצד שלוחת דאעש במדינה.¹⁶ ואולם הפשרות שארצות הברית נאלצת לבצע בשל כך הן גדולות. ביטוי לכך יש במינוי הטאלבאן את ח'ליל אל-רחמן חקאני לראש ההגנה של העיר קאבול, בשעה שחקאני מבוקש בארצות הברית על רקע קשריו עם אל-קאעדה, מבלי שיש ביכולתה לפעול בנושא.¹⁷ אגב, בן דודו הוא סראגי אל-דין חקאני – המנהיג הנוכחי של רשת חקאני, שנחשבת לכוח לא אורגני של הטאלבאן, ובנו של מייסד הרשת, ג'לאל אל-דין חקאני, שעמד מאחורי החיבור בין אל-קאעדה לטאלבאן.¹⁸ הבן חקאני הוא בעצמו מבוקש בכיר ברשימת המבוקשים של ה-FBI, שני בחשיבותו לאימן אל-טוואהרי מנהיג אל-קאעדה הנוכחי,¹⁹ וספק רב אם ארצות הברית תוכל לממש כעת את כוונתה ללכוד אותו. יש בכך

---

¹⁵ Bozorgmehr Sharafedin and Julia Payne, "[Exclusive Iran resumes fuel exports to neighbouring Afghanistan](#)", *Reuters*, August 23, 2021; Esfandiyar Batmanghelidj, "[The capture of Kabul: What the Taliban takeover will mean for Iran's economy](#)", European Council on Foreign Relations, August 25, 2021, accessed on September 1, 2021.

¹⁶ Josh Meyer and Tom Vanden Brook, "[Biden says the Taliban are 'not good guys.' So why is the U.S. cooperating with them against ISIS-K?](#)", *USA Today*, August 27, 2021, accessed on September 1, 2021.

¹⁷ Ken Dilanian, "[New Taliban head of security for Kabul is wanted by U.S. as terrorist](#)", *NBC News*, August 26, 2021, accessed on September 1, 2021.

¹⁸ Don Rassler and Vahid Brown, *The Haqqani Nexus and the Evolution of al-Qa'ida*, The Combating Terrorism Center, July 14, 2011, pp. 2, 39.

¹⁹ למרבה האבסורד, סראגי א-דין חקאני חתום על מאמר שפורסם בפברואר 2020 בניו יורק טיימס, ובו ביטא את שאיפתו למעורבות הקהילה הבינלאומית בשיקום אפגניסטן בימים שלאחר נסיגת הכוחות הזרים מהמדינה, ובפרט ארצות הברית. ראו:

גם להמחיש את שבריריות ההתחייבות של הטאלבאן למנוע ייצוא טרור משטחה בהסכם שעליו חתמה מול האמריקאים, על רקע הקשרים ארוכי הטווח של הטאלבאן עם אל-קאעדה.

מה שהחל בכיבוש קאבול בידי הטאלבאן, המשיך לפיגוע ראויה שביצעה שלוחת דאעש באפגניסטן שהוביל לשינויים מהותיים ביחס הקהילה הבינלאומית כלפי הטאלבאן, שמצטיירת כיום כאופציה הרעה במיעוטה באפגניסטן. אין בכך למחוק מהשאיפות האידאולוגיות ומההתנהלות האלימה של התנועה בתוך המדינה, שכבר החלה בביצוע מעשי רצח של מתנגדי משטר. ואולם, במציאות הנוכחית, כשהאלטרנטיבה האחרת היא עליית כוחה של שלוחת דאעש באזור, נראה כי ההעדפה הבינלאומית היא כורח מציאות. יחד עם זאת, אין בכך להבטיח את הצלחת הטאלבאן, שתיאלץ כעת להתמודד מול הטרדות חוזרות ונשנות מצד שלוחת דאעש, יחד עם התרחבות ניסיונותיה של האחרונה לגייס פעילים משורות הטאלבאן בזכות תעמולה שהיא מובילה נגד התנועה ונגד ההתמתנות שחלה לכאורה בעמדותיה. זה בתורו יכול להוביל לשיתוף פעולה, גם אם טקטי באופיו, בין שלוחת דאעש לתנועת טאלבאן (או לרשת חקאני), אם תיאלץ לכך, או לכל הפחות לעצימת עיניים של הטאלבאן מפעולותיה של שלוחת דאעש. כל אלה תורמים להבנה המתגבשת כי "המלחמה הנצחית" באפגניסטן לא צפויה להסתיים, כפי שקיווה הנשיא בידן.²⁰

כל הזכויות שמורות למרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון ואפריקה באוניברסיטת תל-אביב. ניתן לעשות שימוש לא מסחרי בתכנים תוך ציון שמו של הכותב ומרכז משה דיין באוניברסיטת תל-אביב, בתוספת סימוכין וקישור למקור באתר של מרכז משה דיין, <https://dayan.org/he>.

Peter Bergen, "[What the New York Times didn't tell readers about its Taliban op-ed is shocking](#)", *CNN*, February 21, 2020; Sirajuddin Haqqani, "[What we, the Taliban, Want](#)", *New York Times*, February 20, 2020, accessed on September 1, 2021.

²⁰ "[Remarks by President Biden on the Way Forward in Afghanistan](#)", The White House, April 14, 2021, accessed on September 1, 2021.